

Скуратовська Марія Олександрівна,

Інститут мистецтв
Київського університету імені Бориса Грінченка,
б-р І. Шамо, 18/2, м. Київ, 02154
m.skuratovska.asp@kubg.edu.ua

ORCID iD: 0000-0002-1283-960X

КОНЦЕРТНО-ВИКОНАВСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Концертно-виконавська діяльність є важливою складовою для майбутнього вчителя музичного мистецтва, яка спонукає аналізувати свої потреби, інтереси, схильності. Вона сприяє формуванню особистісної значущості, емоційної впевненості, забезпечує самостійність виконавця у процесі фахової підготовки. Недостатня розробленість проблеми підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва до концертно-виконавської діяльності стає однією з актуальних у мистецькому освітньому процесі.

Стаття присвячена проблемі концертно-виконавської діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва у процесі фахової підготовки. У ній розкриваються засади формування готовності майбутнього вчителя музичного мистецтва до концертно-виконавської діяльності, проводиться аналіз наукових досліджень з даної проблеми.

Мета статті — розкрити вплив концертно-виконавської діяльності як виду художньої творчості на процес фахової підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва.

У сферу дослідження даної проблеми ми включаємо визначення найбільш ефективних способів і методів підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва до концертно-виконавської діяльності, а також численні аспекти творчого процесу, в який залучений майбутній музикант-виконавець.

Особливого значення набувають способи і методи діагностики особливостей особистості і її виконавських якостей. Це дозволяє виявити «проблемні зони», що вимагають активного педагогічного впливу для подолання існуючих недоліків.

Універсальні підходи (системний, аксіологічний, компетентнісний) мають постійно поєднуватися з індивідуально-особистісним, що враховує особливості (фізіологічні, психічні, світоглядні тощо), характерні саме для цієї особи і які відрізняють її від усіх інших. Індивідуально-особистісний підхід постає перед майбутнім вчителем музичного мистецтва, як одне з найважливіших завдань вивчення процесу професійного і духовного становлення особистості, визначаючи в якості основного критерію готовності до професійної концертно-виконавської діяльності здатність до створення власного оригінального музичного світу, що втілює в собі зміст і цінності музиканта-виконавця.

Ключові слова: концертно-виконавська діяльність, художня творчість, фахова підготовка, вчитель музичного мистецтва, сценічна діяльність.

Скуратовская М.А.

Концертно-исполнительская деятельность в профессиональной подготовке будущего учителя музыкального искусства.

Концертно-исполнительская деятельность является важной составляющей для будущего учителя музыкального искусства, которая побуждает анализировать свои потребности, интересы, склонности. Она способствует формированию личностной значимости, эмоциональной уверенности, обеспечивает самостоятельность исполнителя в процессе профессиональной подготовки. Поэтому, недостаточная разработанность проблемы подготовки будущего учителя музыкального искусства в концертно-исполнительской деятельности становится одной из актуальных в художественном образовательном процессе.

Статья посвящена проблеме концертно-исполнительской деятельности будущего учителя музыкального искусства в процессе профессиональной подготовки. В ней раскрываются основы

формирования готовности будущего учителя музыкального искусства в концертно-исполнительской деятельности, проводится анализ научных исследований по данной проблеме.

Цель статьи — раскрыть влияние концертно-исполнительской деятельности как вида художественного творчества на процесс профессиональной подготовки будущего учителя музыкального искусства.

В сферу исследования данной проблемы мы включаем определения наиболее эффективных способов и методов подготовки будущего учителя музыкального искусства в концертно-исполнительской деятельности, а также многочисленные аспекты творческого процесса, в который вовлечен будущий музыкант-исполнитель. Особое значение приобретают способы и методы диагностики особенностей личности и ее исполнительских качеств. Это позволяет выявить «проблемные зоны», требующие активного педагогического воздействия для преодоления существующих недостатков. Универсальные подходы (системный, аксиологический, компетентностный) должны постоянно сочетаться с индивидуально-личностным, учитывающим особенности (физиологические, психические, мировоззренческие и т.д.), характерные именно для этой личности и отличающие ее от всех остальных. Индивидуально-личностный подход предстает перед будущим учителем музыкального искусства, как одна из важнейших задач изучения процесса профессионального и духовного становления личности, определяя в качестве основного критерия готовности к профессиональной концертно-исполнительской деятельности способность к созданию собственного оригинального музыкального мира, воплощающего в себе смысл и ценности музыканта-исполнителя.

Ключевые слова: концертно-исполнительская деятельность, художественное творчество, профессиональная подготовка, учитель музыкального искусства, сценическая деятельность.

Skuratovska M. A.

Concert and performance activity in professional training of future teacher of music art

Concert and performance activity is an important component for future music teachers. It encourages them to analyse their needs, interests, inclinations. It contributes to the formation of personal significance, emotional confidence, ensures the independence of the performer in the process of professional training. Thus, the insufficient elaboration of the problem of preparation of a future music teacher for concert and performance activity becomes an actual one in the art educational process.

The article is devoted to the problem of concert and performance activity of a future music teacher in the process of professional training. It reveals the principles of forming the readiness of a future teacher of music for concert and performance practice, analyses the research on this issue.

The purpose of the article is to reveal the influence of the concert and performance activity as a kind of artistic creativity on the process of professional training of a future music teacher.

The scope of research on this issue includes the definition of the most effective ways and methods of preparing future music teachers for concert and performance activity, as well as numerous aspects of the creative process in which the future musician-performer is involved. The methods and techniques of diagnosing the characteristics of an individual and his performance qualities are of particular importance. This allows identifying "problem issues" that require active pedagogical influence to overcome existing shortcomings.

Universal approaches (systemic, axiological, competence) must be constantly combined with individual-personal, which takes into account the features (physiological, mental, ideological, etc.) that are specific to this person and that distinguish him from everyone else.

The individual-personal approach is one of the most important tasks of studying the professional and spiritual formation of the person for the future music teacher. It defines the ability to create his / her own original musical world embodying the maintenance and values of a musician-performer as the basic criterion of the readiness for professional concert and performance activity.

Key words: concert and performance activity, artistic creativity, professional training, music teacher, stage performance.

© Київський університет імені Бориса Грінченка, 2020

© Скуратовська М.О., 2020

Постановка проблеми. Підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва до концертно-виконавської діяльності, як і будь-якого іншого музиканта, який обрав своїм напрямком класичну

музику, процес тривалий, вимагає розуміння всіх особливостей і професійної специфіки. Шлях до слухача, який становить основу концертно-виконавської діяльності, являє собою дуже складну проблему, до якої постійно звертаються педагоги-музиканти.

Сучасному вчителю музичного мистецтва, який прагне зробити свій внесок в розвиток нової художньої світобудови, в оздоровлення соціокультурного простору України, необхідно усвідомлювати соціальну значущість обраної професійної діяльності.

Мета статті — розкрити вплив концертно-виконавської діяльності як виду художньої творчості на процес фахової підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Важливе місце у творчому розвитку особистості посідає концертно-виконавська діяльність — процес, у якому майбутній вчитель музичного мистецтва, з одного боку, прагне якнайглибше проникнути в художній задум твору, з іншого — намагається якнайповніше донести його до слухача. Концертно-виконавська діяльність відображає характерні риси музики як унікального виду мистецтва і виявляється в особливостях різних видів, форм, жанрів процесу концертно-виконавської діяльності як виду художньої творчості.

Аналіз останніх досліджень свідчить про зростання уваги вчених до проблем концертно-виконавської діяльності у процесі підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва (Ю. Бай, Н. Біла, Р. Верхолаз, Є. Йоркіна, В. Крицький, І. Мостова, О. Олексюк, Г. Падалка, О. Федій, Г. Локарева, О. Кутова, О. Рудницька, О. Щербініна, Д. Юник, Т. Юник, Т. Манро, М. Чафчауні, Р. Гібсон, Д. Пол Шафер, Я. Ухтіла-Зроскі та ін.). Сучасні науковці досліджують різноманітні прояви концертно-виконавської діяльності як виду художньої творчості в освітньому процесі вищої школи. Цей вид діяльності є складною системою знань, умінь, навичок, компетентностей, пов'язаних з пізнанням різних музичних явищ, внутрішніх закономірностей музики та її функціонування.

Аналіз наукової літератури виявив наявність різноманітних підходів до визначення сутності концертно-виконавської діяльності та її окремих характеристик. Так, на думку Д. Юника, «... професійна підготовленість митців музичного мистецтва до сценічної діяльності, окрім досконалої технічної оснащеності, також ґрунтується на високоякісному оволодінні текстовими та виконавськими компонентами музичних творів...» [9, 28].

Методологія дослідження. Для досягнення мети застосовані наукові методи вибраного дослідження, а саме: аналітичні щодо вивчення наукового фонду, індуктивно-дедуктивні та методи узагальнення у розкритті сутнісних характеристик досліджуваного педагогічного явища, його закономірностей, функціонування та розвитку.

Виклад основного матеріалу. Освітньо-професійна програма 025.00.03 «Інструментальне виконавство (фортепіано)», що запроваджена

в Інституті мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка є частиною загальної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва та передбачає практико-орієнтоване навчання, а саме: викладання окремих модулів фахових дисциплін на базі навчальних лабораторій виконавської та педагогічної майстерності, професійне використання музичного інструментарію та джерельної бази у сфері музичного мистецтва. Програма спрямована на розвиток наступних компетентностей майбутнього вчителя: загальних (світоглядна, громадянська, комунікативна, інформаційна, науково-дослідницька, самоосвітня, універсальна) та фахових (організаційна, мистецтвознавча, музично-теоретична, інформаційно-технологічна, інструментально-виконавська, концертно-сценічна, методична, педагогічна).

Сутність готовності майбутнього вчителя музичного мистецтва до концертно-виконавської діяльності О. Олексюк вбачає у «єдності педагогічної, виконавської, дослідницької та інших видів діяльності, які синтезовані у загально-професійних та спеціальних музичних здібностях, знаннях та вміннях майбутніх фахівців» [3, 33].

У першу чергу, майбутньому вчителю музичного мистецтва, який часто знаходиться під впливом власних ілюзій щодо обраної професії, необхідно допомогти в усвідомленні того, що музика як особливий вид мистецтва потребує посередника, людини, яка бере на себе місію досягнення авторського звернення, осмислення його, перетворення і передачі слухачеві.

Водночас виконавцю необхідно мати власний творчий образ, який виділяє його, що дає право говорити зі сцени «від першої особи». Він повинен мати особливу «духовну оригінальність», оскільки найважливішою особливістю художньої діяльності є досягнення духовності та її перевага над матеріальним. Виконавець має бути Майстром і Художником, причому обидві ці іпостасі мають співіснувати в єдності, оскільки, за справедливим зауваженням А. Франса, мистецтво «страждає», якщо майстер не стає художником, а художник не досягає необхідного ступеня майстерності [11, 157].

Концертно-виконавська діяльність як особливий спосіб самореалізації особистості в художньому просторі відкриває перед майбутнім учителем музичного мистецтва значне проблемне поле, що включає в себе вивчення таких питань, як:

- концертно-виконавська діяльність і критерії її здійснення;
- специфіка професійної діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва;
- складові, що визначають рівень професійної компетентності педагога-музиканта;
- сутність, зміст і механізми отримання та передачі музичної інформації

в художньому просторі інструментального виконавства;

- фактори, що сприяють досягненню успіху в концертно-виконавській діяльності;
- сучасні підходи щодо здійснення підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва до концертно-виконавської діяльності;
- критерії та параметри рівня готовності майбутнього вчителя музичного мистецтва до концертно-виконавської діяльності.

Композитор — Виконавець — Слухач — мистецька тріада, в якій дуже точно вказано місце виконавця в просторі музичної культури. Вона є дуже важливою ланкою в ланцюзі перетворень музичного тексту. Як підкреслюється в численних дослідженнях, процесом виконавської творчості є не лише акт втілення композиторського задуму, але і створення власного виконавського бачення.

Музика — мистецтво динамічне, що активно розвивається. Майбутньому вчителю музичного мистецтва необхідно вміти працювати з різними нотними текстами, художніми напрямками, вільно почувати себе в нескінченній різноманітності музичних стилів. Йому обов'язково потрібно навчитися самостійно аналізувати, оцінювати, відбирати «свій» репертуар, відповідно до індивідуальності та професійних і духовних прагнень.

У процесі підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва до концертно-виконавської діяльності необхідно навчитися спілкуватись не тільки з композитором, а й зі своїм слухачем. І якщо музика — це «міст» від серця до серця, то слід вчити будувати цей міст. І навчати цього необхідно в процесі професійної підготовки до концертно-виконавської діяльності. Таким чином, ми знову звертаємося до того, що найважливішим компонентом підготовки до концертно-виконавської діяльності є усвідомлення сутності обраної професії. Те, що майбутні вчителі музичного мистецтва часто бачать в ній тільки зовнішню, надзвичайно привабливу сторону, яка є «верхівкою айсберга», а всі ті небезпеки, які можуть зустрітись на шляху, вважають за краще не помічати, може стати величезною перешкодою на шляху досягнення успіху.

Майбутньому вчителю музичного мистецтва, який прагне сказати своє, нове слово в художньому просторі, слід усвідомити, що людський слух інертний, він схильний милуватися звичним, бажаним, тим, що лишилося у спогадах. Мистецькі образи легко закарбовуються у пам'яті й впливають не менше, ніж будь-яка інша інформація. Тому застосування вчителями художньо-виконавських засобів у мистецькій освіті сприяє використанню учнями мистецтва у житті, зокрема змістовному дозвіллі, що відкриває їм вікно у світ художніх цінностей, розширює горизонти розуміння культури усіх народів, країн, епох.

Специфіка концертно-виконавської діяльності полягає в тому, що до необхідності бути майстром та художником додається ще й вимога володіти артистичністю. Особливу здатність впливу на слухача заострює його сприйняття і залучає в творчий процес осягнення музики. Високим артистичним потенціалом володіли всі великі музиканти, як академічні, так й естрадні: піаністи й вокалісти, духовики й ударники, диригенти та педагоги. Артистичність як феномен в музично-художньому просторі є обов'язковим компонентом професійної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва. Формування артистичних якостей в освітньому процесі звертає майбутнього вчителя музичного мистецтва як до психології художньої творчості, так і до психології сприйняття музики, оскільки творчість артиста — це психофізіологічний процес.

Для того щоб збагнути сутність концертно-виконавської діяльності, необхідно звернутися як до вивчення емоційної сфери особистості, так й емоційно-рефлексивної природи мистецтва. Так, дослідниця проблеми музично-театрального виховання як фактора розвитку емоційної сфери особистості О. Кутова переконана в необхідності здійснення цього процесу, оскільки вважає, що найважливішою умовою гармонійного існування людини в навколишньому світі є її здатність постійно розвиватися, сприймати всю повноту зв'язків людини і природи, тонкощі спілкування між людьми, які супроводжують людину з моменту її народження і протягом усього життя.

Для Б.М. Теплової музика — це сфера, смислове поле якої складають почуття, емоції та настрої. В ній закладено «шлях до пізнання величезного та змістовного світу людських почуттів. Позбавлена свого емоційного змісту музика перестає бути мистецтвом» [7, 175]. Тому інтерпретатор музики, людина, що передає закладені в ній значення своєму слухачеві, повинен володіти багатим емоційним світом, «таким чином, визнаючи музику «мовою почуттів», ми перш за все виходимо з факту якісного різноманіття людських емоційних переживань» [7, 189].

Розвиненість емоційної сфери, сила пережитих почуттів, багатосторонність емоційних запитів і відносин, воля є умовами для здійснення концертно-виконавської діяльності. Для того щоб залучити свого слухача в певний художній простір, майбутньому вчителю музичного мистецтва, як і драматичному акторові, необхідно самому відчувати величезне емоційне напруження. Це вимагає концентрації як фізичних, так і духовних сил. Невипадково актор перед виходом на сцену налаштовує себе на виконання певної ролі і навіть після закінчення вистави ще певний період часу не може повністю звільнитися від свого емоційного стану, що відображає поведінку і манери персонажа, роль якого він грав у виставі.

Проблема самореалізації потенціалу художньої творчості у процесі підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва до концертно-виконавської діяльності пов'язана ще з одним дуже важливим критерієм, який прекрасно сформулював один з найвідоміших музикантів-виконавців ХХ століття, скрипаль Л. Коган, який висловив основне завдання музиканта-виконавця в двох словах: «Моментально-повна віддача!» [2, 214].

Саме цей критерій слід розглядати як основний, оскільки здатність «віддати» все, що було накопичено протягом тривалих, наполегливих занять в короткий, але надзвичайно відповідальний момент концертного виступу, — це особливий дар концентрації всіх духовних сил, який необхідно систематично і планомірно розвивати в процесі професійної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Таким чином, щодо питання визначення найбільш ефективних способів і методів підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва до концертно-виконавської діяльності входять численні аспекти творчого процесу, в який залучений майбутній музикант-виконавець, — його відчуття, особливості сприйняття музики, рівень емоційної чуйності на музику, розвиненість музичної пам'яті, музичного мислення і уяви, творчі прагнення, світоглядні установки, естетичні ідеали, цілі і завдання, які він ставить перед собою.

Особливого значення набувають способи і методи діагностики особливостей особистості і її виконавських якостей, що дозволяють виявити творчий потенціал майбутнього вчителя музичного мистецтва, структуру його музикальності, рівень розвиненості музичної та інтелектуальної сфер, мотивацію до професійної діяльності, специфіку нервової системи, наявність вольових якостей, здатності подолання сценічного хвилювання. Це дозволяє виявити «проблемні зони»,

що вимагають активного педагогічного впливу для подолання існуючих недоліків.

Майбутньому вчителю музичного мистецтва необхідно вивчити існуючі методи психорегуляції творчої діяльності: систему психорегулюючих впливів, основи психофізичної культури, методики вольового саморегулювання, способи контролю і самоконтролю. Особливу складність становить те, що при створенні методики підготовки до концертно-виконавської діяльності необхідно в кожному конкретному випадку шукати шляхи, найбільш ефективні для даної особистості. Тобто універсальні підходи (системний, аксіологічний, компетентнісний) повинні постійно поєднуватися з індивідуально-особистісним, що враховує особливості (фізіологічні, психічні, світоглядні тощо), характерні саме для цієї особи і які відрізняють її від усіх інших.

Усе це необхідно враховувати як в процесі професійної підготовки, так і безпосередньо при підготовці до концертно-виконавської діяльності як вид художньої творчості.

Висновки. Індивідуально-особистісний підхід в якості одного з найважливіших завдань ставить перед майбутнім вчителем музичного мистецтва вивчення процесу професійного і духовного становлення особистості, визначаючи в якості основного критерію готовності до професійної концертно-виконавської діяльності здатність до створення власного оригінального музичного світу, що втілює в собі зміст і цінності музиканта-виконавця. І чим багатший цей світ, чим вище шкала духовних і художніх цінностей, набути в процесі фахової підготовки до концертно-виконавської діяльності, тим більше можливостей відкривається перед майбутнім вчителем музичного мистецтва для створення і реалізації оригінальних творчих проєктів, саморозвитку та самовдосконалення, для досягнення справжнього успіху в обраній професії.

ДЖЕРЕЛА

1. Кевішас І. Становлення музичної культури школяра. Кіровоград, 2008. 287 с.
2. Коган Л.Б. Українська музична енциклопедія. Київ : Видавництво інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології НАН України, 2008. 458 с.
3. Олексюк О.М. Методика викладання музичних дисциплін у вищій школі : навчальний посібник. Київ : Київський університет імені Бориса Грінченка, 2018. 112 с.
4. Падалка Г.М. Теоретические основы преподавания музыкальных дисциплин в педвузе. М. : МГЗПИ, 1980. С. 12–19.
5. Рудницька О.П. Сприйняття музики і педагогічна культура вчителя. К. : КДПІ, 1992. 96 с.
6. Саїк Г.Ф. Формування виконавської майстерності у студентів на основі активізації емоційно-естетичного переживання музики : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02. К., 2000. 19 с.
7. Теплов Б.М. Психология индивидуальных различий. Способности и одаренность. Психология музыкальных способностей. Ум полководца. Заметки психолога при чтении художественной литературы. Москва : Педагогика, 1985. 328 с.

8. Щолокова О.П. Проблема якості вищої музично-педагогічної освіти в контексті системного аналізу. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки*. 2008. С. 16–19.
9. Юник Д.Г. Виконавська надійність музикантів: зміст, структура і методика формування: монографія. К., 2009. 340 с.
10. Яранцева Н.О. Творчий характер художнього сприйняття. К., 1979. 21 с.
11. Франс А. Зарубіжні письменники. Енциклопедичний довідник. Тернопіль : Навчальна книга Богдан, 2006. 691 с.
12. Abbs P.A. *Essays on Creative and Aesthetic Education*. Abbs. London, 1989. 202 с.
13. Schafer D. *The Age of Culture*. 2014. 250 p.
14. Gibson R. *The Education of Feeling*. London : The Symbolic Order, 1988. P. 53–61.

REFERENCES

1. Kevishas, I. (2008). Stanovlennia muzychnoi kultury shkoliara [Formation of Musical Culture of Schoolboy]. Kirovohrad, 287 p. (in Ukrainian).
2. Kohan, L. B. (2008). *Ukrainska muzychna entsyklopediia* [Ukrainian Music Encyclopedia]. Kyiv, Vydavnytstvo inshytutu mystetstvoznavstva, folklorystyky ta etnologii NAN Ukrainy, 458 (in Ukrainian).
3. Oleksiuk, O. M. (2018). *Metodyka vykladannia muzychnykh dystsyplin u vyshchii shkoli* [Methods of Teaching Music Disciplines in High School]. Navchalnyi posibnyk, Kyiv, Kyivskiy universytet imeni Borysa Hrinchenka, 112 (in Ukrainian).
4. Padalka, H. M. (1980). *Teoretycheskie osnovy prepodavaniia muzykalnykh distsyplin v pedvuze* [Theoretical Foundations of Teaching Music Disciplines in Pedagogical University], Moskva, MGZPI, 12–19 (in Russian).
5. Rudnytska, O. P. (1992). *Spryniattia muzyky i pedahohichna kultura vchytelia* [Perception of Music and Pedagogical Culture of Teacher]. Kryvyi Rih, KDPI, 96 (in Ukrainian).
6. Saik, H. F. (2000). *Formuvannia vykonavskoi maisternosti u studentiv na osnovi aktyvizatsii emotsiino-estetychnoho perezhyvannia muzyky* [Formation of Performing Skills in Students on the Basis of Activation of Emotional and Aesthetic Experience of Music]. Avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ped. nauk: spets. 13.00.02, 19, Kyiv (in Ukrainian).
7. Teplov, B. M. (1985). *Psykholohiia individualnykh razlychii. Sposobnosti i odarennost. Psykholohiia muzykalnykh sposobnostei. Um polkovodtsa. Zametki psikhologa pri chtenii khudozhestvennoi literatury* [Psychology of Individual Differences. Abilities and Talents. Psychology of Musical Abilities. The Mind of the commander. Notes of Psychologist while Reading Fiction]. M., Pedagogika, 328 (in Russian).
8. Shcholokova, O. P. (2008). *Problema yakosti vyshchoi muzychno-pedahohichnoi osvity v konteksti systemnoho analizu* [The Problem of Quality of Higher Music and Pedagogical Education in the Context of System Analysis]. *Naukovi zapysky NDU im. M. Hoholia, Psykholoho-pedahohichni nauky*, Nizhyn, 16–19 (in Ukrainian).
9. Yunyk, D. H. (2009). *Vykonavska nadiinist muzykantiv: zmist, struktura i metodyka formuvannia* [Performance of Musicians: content, structure and methods of formation]. Monohrafiia Kyiv, 340 (in Ukrainian).
10. Yarantseva, N. O. (1979). *Tvorchiy kharakter khudozhnioho spryniattia* [Creative Nature of Artistic Perception]. Kyiv, 21 (in Ukrainian).
11. Frans, A. (2006). *Zarubizhni pysmennyky. Entsyklopedychnyi dovidnyk* [Foreign Writers. Encyclopedic Reference Book]. Ternopil, Navchalna knyha Bohdan, 691 (in Ukrainian).
12. Abbs, P. A. (1989) *Essays on Creative and Aesthetic Education*. London, 202 (in English).
13. Schafer, D. (2014). *The Aage of Culture*. 250 [in English].
14. Gibson, R. (1988). *The Education of Feeling*. London, The Symbolic Order, 53–61 (in English).

Стаття надійшла до редакції 12.10.2020.

Прийнято до друку 13.11.2020.